

denomination, which would let them preserve their place. In their majority, priests were born to clergymen families; they were trying to pass their parishes to future generations. The parishless priests who had received their ordination either in the left-bank Ukraine or in Wallachia were ready to occupy the parishes of the Uniate priests who were reluctant to convert to Orthodoxy. In such a competitive environment, priests were changing sides several times. Material reasons for conversion were the most important; and costs allocated by Russia for the propagation of Orthodoxy across the Dnieper border were an effective incentive. We do not find any theological reasons for denominational change in sources whatsoever.

Keywords: Right-Bank, Ukraine, Cherkasy, Chyhyryn, Smila, Moshny, Motronyn, religion, Orthodoxy, Uniate, Greek-Catholic, non-Catholic, dissidents, denomination, conversion, Melkhizedek, Znachko-Yavorsky, Gervasii, Pereiaslav..

Матеріал надійшов 16.03.2016

УДК 94:67(477.83)”17”

Балабушевич Т. А.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕМЕСЕЛ І ПРОМИСЛІВ ГАЛИЧИНИ У XVIII ст.

Історія української економіки досі має чимало прогалин і дискусійних питань. Одним із таких питань є економічний розвиток Галичини у XVIII ст., зокрема ремесел і промислів. Оскільки ця невід’ємна частина української території аж до кінця Другої світової війни перебувала поза російським і радянським впливом, в історіографії постійно наголошувалось на її економічному занепаді. З іншого боку, історіографія всіх держав, до складу яких входила Галичина, намагалась підкреслити занепад господарства до часу інкорпорації до своїх володінь і, навпаки, активний розвиток у своєму складі. Мета пропонованої статті – подати джерельний матеріал та досягнення історіографії з метою всебічної оцінки розвитку ремесел і промислів Галичини в умовах політичних та геополітичних змін, що відбувались у Центрально-Східній Європі протягом XVIII ст.

Ключові слова: Галичина, Центрально-Східна Європа, ремесла, промисли, мануфактури, торгівельні зв’язки, економії, гуральництво, ткацтво, рудні, ярмарки.

Для європейської цивілізації XVII–XVIII століття були епохою переходу від аграрного до індустріального суспільства, розвитку та вдосконалення товарно-грошових відносин [1, с. 10], що спонукав до піднесення і розвитку виробництва як у сільському господарстві, так і у ремеслі та промислах. Цьому сприяла низка географічних, демографічних, економічних чинників. Для перехідного періоду характерні значні досягнення в галузі науки і техніки, поглиблення розподілу праці, який на кінець XVIII ст. охопив усю Європу.

На економічний розвиток України не могли не впливати загальноєвропейські процеси і події,

зокрема війна за Австрійську спадщину та поділи Речі Посполитої, а також політичне становище її окремих регіонів, зокрема, черговий перерозподіл українських земель у другій половині XVII ст. Хоча галицькі землі залишились у складі Речі Посполитої, війни призвели до значного занепаду всіх ланок економіки. На галицькі міста, навіть Львів, війни також вплинули катастрофічно. Часті епідемії зменшували населення міст, замість міщанських кам’яниць зростали магнатські палаци, а міщани поступово втрачали життєвий простір у середмісті [8, с. 226]. Проте відбудова господарства вже не могла відбуватись

на старих соціально-економічних засадах. Набрали сили нові реалії, які прокладали собі дорогу і в економіку Галичини, особливо після інкорпорації до Габсбурзьких володінь.

Головне місце у сільських ремеслах і промислах усе ще посідало гуральництво, оскільки мало забезпечений доплив сировини з фільварків і ринок збуту – горілку продавали своїм же селянам. Уже від кінця 1730-х років практично всі міста і села Галичини, у тому числі королівщини, були охоплені мережею корчем та шинків [14, спр. 181, арк. 27]. Старі броварні, гуральні та пивниці переобладнували, будували нові – гуральні діяли приблизно у 2/3 корчем. В орендному контракті визначався розмір мита, ціна пива та горілки, максимальний продаж у борг. Такий розширений контракт укладали зі всією громадою міста, а воно віддавало їх у оренду шинкарям. Будинки на ринкових площах, де не було шинків, обкладались спеціальним податком. Прагнення магнатів до зосередження усіх джерел прибутку в своїх руках відбилося і на броварництві, вже в 1760-х роках стала помітною тенденція до повернення гуралень з оренди і наймання спеціального персоналу, після чого різко зросло виробництво. Наприкінці XVIII ст. виробництво горілки у маєтках Жевуських зростає майже вдвічі, а пива – у півтора разу, з'явилися нові гатунки. В деяких маєтках реалізація пива та горілки давала землевласникові до половини всіх грошових прибутків, тому збільшується використання найманої робочої сили. Дрібні гуральні стали необхідною належністю кожного поселення, а в містах діяли великі, де працювало до ста осіб.

Ткацтво вимагало чималої підготовки – від вирощування льону, його обробки, очищення, висушування, витріпування та вичісування, і до прядіння, яке входило до усталених повинностей. Майже кожне селянське господарство мало готувати чітко визначену кількість мотків конопляного та льняного прядива, яке частково продавали, але в основному розподіляли між ткачами. Поступово скорочувалося виробництво конопляного полотна, натомість зростало виробництво льняного, яке активно продавали. За австрійським описом 1773 р. у Галичині жили більше ніж 13 тис. ткачів, причому найбільше – майже 3,5 тис. – у Львівському дистрикті. Місто Самбір виникло і розвинулось з поселення ткачів. З магнатських володінь найбільшим було виробництво полотна у Роздільській і Бориницькій економіях, яке протягом 1760-х років подвоїлось. Поступово у магнатських маєтках намітився галузевий розподіл виробництва, коли на кращих ґрунтах вирощували зерно на продаж, а на гір-

ших – розвивали інші галузі, зокрема і ткацтво. Ткачів залучали і на умовах примусового найму, коли за полотно, виткане понад повинність, доплачували зерном або грішми. Після інкорпорації Галичини до австрійських володінь саме виробництво зерна стає однією з найголовніших галузей, орієнтованих на зовнішній ринок [2, с. 127]. Звільнення ремісників і селян від особистої залежності внаслідок Йозефінських реформ і надання їм права вільного продажу своєї продукції розв'язало виробничу ініціативу. Це дало значний поштовх розвитку текстильної промисловості. В Перемишлі, Самборі, Золочеві виникають полотняні мануфактури, які працюють на експорт. Зростає в півтора разу виробництво полотна і в магнатських маєтках, де все активніше застосовують і вільний найм. Існували міста і містечка з десятками і сотнями ткачів, які успішно конкурували з міськими цехами. У Комарні щороку виробляли близько 16–18 тис. шт. полотна (майже 400 тис. погонних метрів) [10, с. 10]. Наприкінці XVIII ст. ткацьке виробництво в Галичині починає переростати в мануфактурне.

З поширенням використання залізного реманенту помітно зростає видобуток і обробка заліза, розширюється мережа рудень, димарок та кузень. Наприкінці XVIII ст. у Демні розвинулась велика гута, рештки якої збереглися до сьогодні. Гути здавали в оренду за значну суму – 11 тис. злотих. За наявності руди в багатьох маєтках створювали димарки. Як правило, до обслуговування їх приписували декілька селянських дворів. У цьому виробництві вже існував поділ праці. Найменш кваліфіковані займалися промиванням та подрібненням руди, горнові закладали шарами руду та вугілля до димарки та безпосередньо наглядали за виплавою, майстри та ковалі виробляли знаряддя, але в димарках, як правило, з виплавленого заліза формували лише «шини», які розвозили по кузнях або продавали. Деякі кузні належали і селянам, які мусили платити за руди, постачаючи реманент двору, а вже решту продукції могли продавати. Гути існували і в магнатських володіннях, зокрема, на Сколівській гуті Любомирських, наприкінці XVIII ст. виробництво протягом 5 років зросло майже на третину [15, арк. 16]. Складний характер виробництва вимагав кваліфікованих робітників, чіткого поділу праці, особистої зацікавленості. Зростання кількості вільнонайманої робочої сили сприяло розвитку металургійного виробництва і розхитувало його старі засади – для відповідальних робіт дедалі частіше використовували вільнонайману працю.

Наприкінці XVIII ст. Галичина стала основним районом папірництва на українських землях. Саме в цьому регіоні розташовувалось близько половини усіх папірень. За даними австрійського перепису, 1773 р. їх налічувалось 26. Лише деякі з них досягли рівня мануфактури – замість традиційних ступ вони були обладнані голендерками. Вся продукція західноукраїнських папірень наприкінці століття становила 20 тис. стіп (стопа – 480-500 аркушів паперу формату 40 × 50 см). Майже весь папір продавали на внутрішньому ринку, але частину його вивозили за межі Галичини [13, с. 77–83; 12, с. 125].

З розвитком товарно-грошових відносин шляхта і магнати намагаються зосередити в своїх руках усі галузі господарювання, для чого повертаються з оренди млини, що давали не лише грошові прибутки, а й регулярне надходження борошна за рахунок оплати за помол селянського зерна.

Велику увагу землевласники приділяли використанню лісів. Лісорубів за потреби залучали за вільним наймом, а заготовляти дрова та хмиз селяни мусили в рахунок повинностей – від чверті поля, як правило, дві фури дров. За становищем лісів спостерігали «побережники», які мали визначати, де можна вирубати, робили підсадки, наглядали за збором лісових продуктів селянами. Карпатський ліс і лісоматеріали сплавлялись річками до сусідніх країн. Крім дерева в лісах виробляли поташ – на Прикарпатті його річне виробництво становило кількості тонн [11, с. 103].

У період повоєнної розрухи ремісники шукали притулку в селах, а селяни залучались до ремесла. Власники маєтків дуже уважно стежили за поповненням кадрів ремісників, аби діти успадковували батьківське ремесло. В галицьких селах були ремісники практично усіх потрібних для сільського господарства спеціальностей. У середині століття кадри сільських ремісників поповнились за рахунок розорення і занепаду цехів. Відбувалося, за спостереженням В. Інкіна, переміщення ремісничого виробництва на село [4, с. 73]. Дехто наймав для себе землю, але в цілому становище ремісників було досить скрутним – їхні повинності у грошовому вираженні були більшими, ніж селян. Ремісники мусили віддавати частину своєї продукції на потреби двору, сплачувати мито за продаж своєї продукції на ринку, але поступово ремесло все більше набувало ознак товарного виробництва. При збуті товарів воно наштовхувалось на конкуренцію з цеховим виробництвом та імпортними товарами [4, с. 74]. В середині XVIII ст. на Прикарпатті зафіксовано понад 20, а на початку 1770-х років – більш як

40 рудень, гут і димарок. В останній чверті століття з'явилися доменні мануфактури. Найбільші з них діяли біля Стрия, Самбора і Жовкви. На початку 1790-х років у Смільній біля Самбора виробляли 300 тонн заліза у рік. Крім доменної печі, там діяли дві кузні, тартак, цегельня і поташна буда. В усьому комплексі працювали більш ніж 40 найманих робітників і чимало селян на допоміжних роботах. Виробляли реманент для рільництва і виробниче устаткування – казани, мотики тощо [9, с. 173].

Прикарпаття віддавна було дуже важливим для Східної Європи центром виробництва солі, в різних місцях експлуатували більше ніж 500 соляних джерел. Генеральна конскрипція Галичини відзначила понад 100 соляних жуп (крім селянських, де працювали більше ніж півтори тисячі чоловік). Виробництво солі становило понад 50 тис., а подеколи і більше ніж 100 тис. тонн на рік, широко використовували найману працю [6, с. 103]. Габсбурзька адміністрація запровадила монополію на виробництво солі, але переобладнала жупи і вони продовжували відгравати значну роль у забезпеченні регіону сіллю і давали чималі прибутки [3, с. 44–47]. У другій половині XVIII ст. діяли понад десять скляних гут, а наприкінці століття з'явилась фаянсова мануфактура у Глинянах біля Львова [11, с. 104].

Становище ремісників у приватновласницьких містечках було скрутнішим, ніж у селах. Громади обкладали чиншем, вони мусили відробляти шарварки і толоки, перевозити товари для потреб двору [14, спр. 348, арк. 29]. Сутужно жилося і ремісничим цехам, яким нав'язували продукцію панського господарства, а подеколи мусили відробляти і панщину на приміських фільварках [14, спр. 487, арк. 29].

Загалом у розвитку ремесла та промислів у Галичині відбувалось чимало суперечливих процесів. Землевласники прагнули зберегти контроль над виробництвом, чим і пояснюється тенденція до повернення ремесел з оренди, контроль за кадрами ремісників, використання й вільного найму на найбільш відповідальних ділянках. Використовуючи зростання попиту на ремісничі товари, шляхта намагалася збільшити кількість і асортимент товарів, розширити ремісничє виробництво, вкладаючи в нього чималі кошти, засновувати мануфактури з використанням найманої праці.

У 40-х роках XVIII ст. у Речі Посполитій розпочалося піднесення економіки. Міста поступово переорієнтовувалися на обслуговування потреб внутрішнього ринку. Суттєво змінилася роль різних міст у господарстві Галичини. Дещо

сповільнився розвиток Львова та деяких інших найбільших міст – Дрогобича, Коломиї, Перемишля. Натомість зростали Станіслав, Тернопіль і, особливо, Броди, які у другій половині XVIII ст. стали найбільшим торговим містом краю, й другим за кількістю населення після Львова.

Війни і пошесті кінця XVII – початку XVIII ст. позначились і на Львові. Лише з 1730–1740-х років почалося демографічне піднесення і пожвавлення економіки. Попри ці обставини Львів залишався найбільшим містом на етнічних українських землях [8, с. 227]. Кравці, шевці, кушніри та інші ремісники, використовуючи часткове покращення умов, розвивали своє виробництво навіть активніше, ніж у попередніх століттях. Активно розвивалось ткацтво. Від 1627 до 1704 р. стали цеховими майстрами 170 ткачів, у 1667–1704 рр. – 210 шевців, у 1627–1704 – 141 кравець. Тоді ж найбільшого розвитку набуло кушнірське ремесло, що було зумовлено військовими потребами.

Піднесення економіки Львова у 1740-х роках стає помітним у тих галузях, де використовували вільнонайману працю. 1775 року у Львові працювали 56 ткацьких майстрів і чотири підмайстри. У шевському цеху тоді працювали 11 майстрів без міського права, а всього у львівських цехах – близько 80 майстрів без права. Упродовж 1750–1783 рр. міське право одержали 713 ремісників. Разом з майстрами без права у Львові тоді працювали близько 800 цехових і майже 400 позацехових майстрів. Загалом у Львові налічувалось 7,7 тис. ремісників, що становило понад 30 % населення. Поступово зростала кількість ремісників, які виробляли продукти харчування, одяг, будівельні матеріали. Про чисельність цехових майстрів основних професій у Львові у XVII–XVIII ст. свідчать такі дані [7, т. 1, с. 127]:

	Роки			
	1572–1604	1675–1700	1700–1727	1784
Кравці	73	53	69	164
Шевці	34	135	83	150
Ткачі	21	52	51	50
Кушніри	–	18	43	3
Пекарі	32	13	8	33
Різники	27	40	21	32
Ковалі	11	11	7	19
Слюсарі			23	17
Гончарі	17	10	4	15
Сідлярі	7	1	4	14
Лимарі	15	7	4	11
Шапкарі		18	1	
Золотарі		14	33	6
Чинбарі		8	18	4
Мулярі	15	2	4	5

Чимало позацехових ремісників мешкали у приміських селах, де більше ніж половина населення мусила жити з найму.

У XVIII ст. виникли нові сприятливі умови для позацехового ремесла. Деякі цехи погоджувалися з існуванням позацеховиків, однак вимагали від них регулярної сплати. Чисельність позацехових ремісників регламентував попит на товари. В періоди кризи деякі ремісники почали засновувати розширені майстерні, але все ж таки позацехове ремесло залишалось дрібним. Позацеховики мало втягувались у ринкові відносини. Цеховий лад ставав дедалі більшим гальмом розвитку виробництва. В місті поширювалась наймана праця. Всередині цехів почало проявлятися тяжіння до вільного виробництва, намагання обійти цехові обмеження.

Після інкорпорації до австрійських володінь на Львів поширилась нова система правових норм. До цехів почали допускати некатоліків і представників різних груп населення, зокрема сільських ремісників.

Після інкорпорації Галичини до Габсбурзьких володінь нова адміністрація намагалася впорядкувати управління містами та містечками. Австрійська влада провела генеральну конскрипцію Галичини, матеріали якої збереглися. Ці важливі документи, зокрема, зафіксували не лише занепад деяких міст, а й дуже широкий розвиток найрізноманітніших видів ремесла, продукція яких наприкінці століття зростає, хоча ситуація ускладнювалась через експорт товарів як із Західної Європи і Сходу, так і з Росії. У XVIII ст. у Галичину все активніше проникають ринкові відносини. Найуспішнішими ставали галузі, де застосовували найману працю, долали станові і міжконфесійні перепони. Інкорпорація до австрійських володінь сприяла покращенню умов торгівлі з чеськими, угорськими, словацькими та сілезькими теренами. Зменшився вивіз зерна, натомість збільшилась торгівля волами, сіллю, полотном і сукном. Експорт галицького полотна, яке йшло на корабельні вітрила флотів Англії, Франції, Голландії, перевищив експорт зерна [10, с. 71–74].

Львівський імпорт призначався для обслуговування шляхти і складався з вина та делікатесних продуктів. Закордонні товари привозили до Львова не лише львівські купці, а й чужинці. Здобуття львівського громадянства давало змогу чужинцям уникати обмежень, пов'язаних із правом складу. Чимало східного і західного краму проходило через Гданськ, але в основному східні товари потрапляли до Галичини через ярмарки Кам'янець-Подільського. Перше місце в імпорті

Львова займали угорські товари – вина, мед і тютюн, далі – східні – овочі, сап'ян, юхта, люльки, килими, позументи, вовняні тканини. З російських володінь везли різноманітне хутро – біляче, рисяче, соболине, горностайове, а також полотно та залізні вироби. Полотно вивозили з Лівобережжя та Слобожанщини. Серед нюрнберзьких та аугсбурзьких товарів переважали інструменти, з Франції везли вино, з Вроцлава – скло, полотно, галантерею, ювелірні вироби [7, с. 241].

Загалом західноєвропейський імпорт зріс з початку XVIII ст. до 1765 р. у сім разів. Посередницьку роль щодо молдавських товарів відігравали станіславські купці, які постачали рибу з Дунаю. З українських міст постачали «ковельську шкіру», зі Снятина – люльки з османських володінь, з Бара – мило, з запорізьких земель – сушену, в'ялену та копчену рибу. У другій половині XVIII ст. містечкові купці постачали до Львова гданські товари, а львівські купці панували у східній торгівлі. Львівський експорт впродовж століття складався зі шкіри і сап'яну, воску, меду, східних фруктів, прянощів і тютюну. Товари вивозили до Замостя, Жежува, Кракова, Варшави, Золочева, Станіслава, Тисмениці, Бережан, Бродів. Торговельні зв'язки західноукраїнських містечок зі Сходом продовжували розвиватись. Уже в 1720-х роках чимало купців, обминаючи львівське право складу, організовували склади в містечках.

З часом у Львові торгівля з теренів переходила до міських володінь шляхти і духовенства. Пиво і горілку до Львова постачала шляхта. Довіз на передмістя за обсягом набагато перевищував довіз через міські брами. Статистика не була повною; занепад торгівлі Львова був набагато меншим, ніж впливає із загальновідомих статистичних даних, і стосувався в основному зовнішньої торгівлі. У 1760-х роках спостерігається певне поживлення торгівлі, центром торгівельного життя міста стають «багаті крами», навколо яких розташовувались під мурами крамнички, будки, ятки та інші торгівельні місця. Велика кількість людей торгувала просто на порогах і в сінях будинків, виник навіть цех «торб'ярів», які ходили по місту і продавали товари. Магістрат, виконуючи сеймове законодавство, намагався усунути конкуренцію єврейських купців, але марно. Жоден із королівських декретів про виселення євреїв не було виконано.

Величезну роль в економічному житті Львова відігравали знамениті львівські контракти. Це були багатолюдні з'їзди шляхти для укладання торговельних угод. Під час контрактів знач-

но поживлялась місцева торгівля, приїздили купці з Варшави, Гданська, зі Сходу. Кількість людей, що відвідували контракти, перевищувала 4 тис. Щорічні обороти контрактів становили майже 30 тис. злотих і за економічним значенням могли компенсувати втрату права складу. Отже, у другій половині XVIII ст. можна відзначити безперечний факт піднесення торгівлі у Львові [7, с. 245].

Скорочення ролі Львова у торгівлі з іншими регіонами Європи до певної міри компенсувалось піднесенням Бродів, на ярмарки яких наприкінці століття приїздили перські та італійські купці. Туди ж приганяли коней із Правобережної України, яких продавали шведським і пруським купцям. Бродівські купці вивозили товари до Вроцлава, Лейпцига, Гданська. Надання деяким містам, зокрема Бродам і Дрогобичу, прав «вільних міст» давало право безмитної торгівлі в Габсбурзьких володіннях. Наприкінці XVIII ст. саме через Броди, що стали прикордонним містом, проходила торгівля з країнами Причорномор'я і Азії. Шотландські кіпці не лише торгували, а й виконували роль торгових агентів інших іноземних (англійських, голандських, шотландських) купців. Щоб перешкодити їхній торгівлі, місцеві купці вимагали заборонити шотландцям торгувати вроздріб, дозволяючи лише гуртову торгівлю. Наприкінці століття у Бродах уже діяли понад 500 купців, 20 великих і понад 200 малих товарних складів. У півтора разу, до 15 тис. осіб, зросло міське населення [16, с. 144–146].

Крім Львова і Бродів, торгівля з іншими Габсбурзькими володіннями та іншими регіонами Європи відбувалась у Городку, Глинянах, зокрема з Чехією і Моравією чеськими та моравськими товарами – у Чорткові, з Волинню, Поділлям і Києвом – у Тернополі, з Силезією – у Бережанах, із Баварією, Віднем, Берліном, Вроцлавом – у Станіславі [17, с. 144], з Італією і Волощиною – в Єзуполі, у Коломиї, з Угорщиною – у Самборі, з Буковиною і Силезією – у Дрогобичі [5, с. 8–9].

Отже, попри всі гальмівні чинники станого суспільства, що існувало у всій Європі у ранньомодерну добу, на галицькій землі активно проникали вітри і впливи загальноєвропейських змін. Розвивалось товарне виробництво у всіх галузях господарства, як найрізноманітніша внутрішня торгівля, так і зв'язки з іншими країнами, квітнуло ремісничє виробництво, поступово виникали мануфактури. Хоч і повільно, в Галичині, як і на інших українських землях, відбувалися процеси, характерні для всіх європейських країн у XVIII ст.

Список літератури

1. Бродель Фернан. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. / Фернан Бродель. – Т. 2. Ігри обміну. – К. : Основи, 1997. – 585 с.
2. Герасименко М. П. Аграрні відносини Галичини в період кризи панщинного господарства / М. П. Герасименко. – К., 1959. – 302 с.
3. Грабовецький Б. В. Солеварні промисли Прикарпаття / Б. В. Грабовецький, П. С. Сіреджук // Народна творчість і етнографія. – 1985. – № 4. – С. 44–47.
4. Інкін В. Ф. Нарис економічного розвитку Львова у XVIII ст. / В. Ф. Інкін. – Львів, 1959. – 91 с.
5. Ісаєвич Я. Д. Город Дрогобыч в XVI–XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. наук / Я. Д. Ісаєвич. – Львов, 1960. – С. 8–9.
6. Ісаєвич Я. Солеварна промисловість Підкарпаття в епоху феодалізму / Я. Ісаєвич // Нариси з історії техніки. – 1961. – Вип. 7. – С. 99–112.
7. Історія Львова : у трьох томах / упор. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. – Т. 1. – Львів : Центр Європи, 2006. – 296 с.
8. Капраль М. Населення міста / М. Капраль // Історія Львова. – Львів : Центр Європи, 2006. – С. 226.
9. Карпинець І. Галицькі залізні гуті та їх продукція в 1772–1848 рр. / І. Карпинець // Записки НТШ. – Львів, 1937. – Т. 154. – 173 с.
10. Кісь Я. П. Текстильні мануфактури в Галичині (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.) / Я. П. Кісь // Вісник ЛДУ. Серія історична. – 1967. – Вип. 4. – С. 71–74.
11. Ковальчак Г. І. Економічний розвиток західноукраїнських земель / Г. І. Ковальчак. – К., 1888. – 103 с.
12. Мацюк О. Папір та філіграні на українських землях / О. Мацюк. – К. : Наукова думка, 1974. – 125 с.
13. Стеблій Ф. І. З історії мануфактурного виробництва паперу у Східній Галичині / Ф. І. Стеблій // Нариси з історії природознавства і техніки. – 1971. – Вип. 15. – С. 77–83.
14. ЦДІА у м. Львові. – Ф. 181. – Оп. 2. – Спр. 341.
15. AGAD. – Archiwum Potockich z Lancuta. – F. A. 20077, спр. 85/III. – 16 арк.
16. Lutman T. Studia nad dziejami handlu Brodów w latach 1773–1880 / T. Lutman. – Lwów, 1937. – S. 144–146.
17. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 2. – Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880–1914. – 940 s.

T. Balabushevych

THE MAIN TRENDS OF GALICIA'S TRADES AND CRAFTS DEVELOPMENT IN THE EIGHTEENTH CENTURY

Ukraine's economic history till present has had many gaps and controversial issues. In its description there are numerous stereotypes inherited from the Soviet postulates. One of such problems is Galicia's economic development in the 18th century. An inseparable part of Ukrainian lands, this region was outside the Russian or Soviet spheres of influence up to the end of the WW II. This is why our domestic historiography used to emphasize its supposedly economic backwardness. On the other hand, researchers in the neighboring nations did their best to lay stress on Galicia's decline before and active progress after the country's incorporation into their respective realms. This article aims at presenting available documentary sources and historiographic achievements to evaluate as detailed as possible the Galician crafts and trades during the political turmoil in East-Central Europe.

The 18th century witnessed numerous wars, some of which took place in Galicia as well. At the same time, the transition from a purely agrarian to industrial society had been developing under the immediate impacts of the reforms by Emperor Joseph the Second. Galicia's incorporation into the Habsburg possessions had catalyses its involvement into all-European processes, so its economic restoration after long wars was already developing with considerable social changes resulting from peasants' personal dependence being abolished and more widely-spread usage of free hired and paid, rather than merely forced labor. Such a phenomenon could be seen in the farming of big landlords, who tried to concentrate all possible sources of income taking back inns, taverns and distilleries instead of traditional leasing or renting. A more tolerant attitude to the non-guild craftsmen became a new tendency since the guilds proved not to be able to cover and satisfy all the needs in the economic restoration.

Alongside of the traditional crafts growing, comparatively new ones, such as glass and faience production were appearing in Galicia. Side by side with involvement to the West markets, more active commercial ties with Orient and Russia appeared. Big landlords owned their possessions in various parts of partitioned Polish-Lithuanian Commonwealth, and it contributed to establishing ties between regions.

Despite the hindering impacts by early modern society estates all over Europe, the Western influences were actively penetrating Galicia. The market industry in all branches of economy, more differentiated home and foreign trade, arts and crafts were flourishing with manufactures' gradual establishing. Typical European trends of the 18th century lasted in Galicia as elsewhere in Ukraine.

Keywords: Galicia, East-Central Europe, crafts, trades, manufactures, commercial ties, economies, distilleries, weaving, metal smelting, fairs.

Матеріал надійшов 10.04.2016